

KAN
DOKTOR
PROKTOR
REDDE
JULA?

JO NESBØ

KAN
DOKTOR
PROKTOR
REDDE
JULA?

TEGNINGER AV PER DYBVIK

ASCHEHOUG

Kapittel 1.

Fem dager før julaften

DETTE ER EN HISTORIE som starter i ettermiddags-skumringen den siste søndagen i advent.

Snøen lå tjukk over Norge, særlig over Oslo, særlig særlig over Kanonveien og særlig særlig *særlig* over det blå, skakke, rare huset innerst i veien hvor noen snart burde ta seg sammen og måke veien fra trappa, forbi det nedsnødde pæretreet og bort til porten. Bodde det ingen der? Jo da, det gikk fotspor, både små og store, mellom porten og trappa, det brant stearinlys bak de frosne rutene og det steg røyk fra pipa.

Og inne på kjøkkenet satt ei nabo jente som het Lise ved kjøkkenbordet og så drømmende ut i lufta mens hun lyttet til Juliette, den blide damen som stod og rørte i ei gryte mens hun fortalte en romantisk julehistorie om to elskende som var sammen, mistet hverandre, men fant hverandre igjen på julaften.

«Jeg eelsker romantiske historier som er triste på midten», sukket Lise. «Særlig hvis de er litt skumle også.»

Juliette Margarin lo og helte mer melk i gryta.

«Det, mademoiselle Lise, er fordi du sitter her inne

i varmen og kosen, og ikke er ute med de nifse, fæle, usynlige vesenene som lusker omkring nå før jul.»

I det samme skrek det i dørhengslene ute i gangen, og en kald vind gufset inn på kjøkkenet. De så på hverandre. Noen – eller noe – hadde akkurat kommet inn. Det lød knirkende skritt over tre-gulvet i gangen.

«Hv-hvem er det?» spurte Juliette med skjelvende stemme.

Ikke noe svar.

«Hve...», begynte Juliette, men la hånden forskrekket foran munnen.

Noe gruvekkende hadde kommet til syne i døråpningen til gangen.

En vedstabel. En stabel med korthugd bjørkeved som svedde tjue centimeter over bakken.

«Å nei, en svedende vedstabel!» klynket Juliette. «Hva vil du oss uskyldige forsvarsløse kvinner?»

«Ete!» sa vedstabelen.

«Mon Dieu!» sa Juliette, for hun er fransk og *mon Dieu* betyr *min Gud!* «Skal du ete oss begge eller holder det å ete hun lille? Skal du ete hele huset eller ete ...»

«Ete risengrynsgrot!» sa vedstabelen.

«Så slå deg ned her ved ovnen», sa Juliette og snudde seg mot gryta igjen.

Vedstabelen svedde bort til den kaklende vedovnen, raste skramlende ned i vedkurven og bak der

vedstabelen hadde syntes å sveve, kom en usedvanlig liten gutt til syne. Han hadde en enda mindre oppstoppnese og de minste fregnene du noen sinne har sett. Han børstet snø av genseren og plukket bjørkefliser ut av det knallrøde håret og de bitte små ørene.

«Sulten, Bulle?» spurte Lise.

«Sulten?» sa den knøttlille gutten og snøt seg i genserermet. «La meg forklare ...»

«Å nei», mumlet Lise.

«Da jeg la ut på denne polarekspedisjonen, var det med mitt eget liv som innsats og én ting i tankene.» Han hevet en helt utrolig kort pekefinger. «Å redde kvinner og barn ... vel, først og fremst kvinner ... fra kulde og sult. Med enkle redskaper, ingen kommunikasjonsmidler eller navigasjonsinstrumenter, kjempet jeg meg mutters alene gjennom snøinfernoet som ofte truet med å drukne meg. Men jeg ga meg ikke. For jeg er Bulle, og Bulle gir seg aldri, Bulle ...»

«Bulle har vært i garasjen og hentet ved», sa Lise og pekte ut av kjøkkenvinduet hvor månen skinte på det vakleворne treskuret bort ved porten.

«Nettopp», sa gutten. «Og den nå utsultete, utmagrete Bulle er derfor en smule skuffet over at de kvinner og barn – hovedsakelig kvinner – han har risikert sitt unge liv for, ikke har kommet litt lenger i fremstillingen av ...» Bulle rullet med øynene

og segnet så om på gulvet. «... risengrynsgrot.»

«Bulle, du har vært borte i fem minutter.»

«Og det er bare fem minutter igjen til mat», lo Juliette. «Særlig hvis du kommer deg på beina og dekker på, Bulle.»

Bulle spratt opp, hoppet opp på kjøkkenbenken, åpnet skapdøra og dro ut tallerkener.

I det samme lød et smell fra under gulvplankene.

«Hva var det?» ropte Lise.

«Å, det var vel Viktor som fant opp noe.»

De hørte løpende, subbene skritt i kjellertrappa, og like etterpå kom en usedvanlig høy, tynn mann inn på kjøkkenet. Han hadde stort, bustete hår, tynt skjegg rundt et stort smil, en blå oppfinnerfrakk og et par briller som ved nærmere etter syn viste seg å være svømmebriller. «Elskede! Mine venner!» sa han og ga Juliette et smaskende kyss på kinnet. «Eureka!»

«Det betyr jeg har funnet», hvisket Lise til Bulle som hadde krøpet opp på trebenken ved siden av henne.

«Bulle vet det, lille venn», sa Bulle. «Hva har du funnet opp, doktor Proktor?»

«Nå skal dere høre, mine venner. Jeg har gjort en forbedring på Raspas tidssåpe som gjør at nå behøver man ikke et spesiallaget tidsbadekar for å reise i tid og rom.» Han holdt opp en liten sjampo-flaske med et bringebærrødt, flytende innhold.

«Du heller såpen i et hvilket som helst badekar, bøtte eller basseng, og rører til det skummer. Så er det bare å dukke under, tenke på et sted langt borte og en dato en gang i fortiden, og når du reiser deg, så - vips! - da er du der!»

«Mon amour, du er et geni!» sa Juliette og ga professor Proktor en så hard klem at han ble litt rød i ansiktet.

«De kommer til å gi deg Nobelfisen i fysikk!» sa Bulle som hadde reist seg og stod på trebenken. «Du kan selge tidssåpe til hele verden, du kommer til å bli rik!»

«Dessverre gjør jeg nok ikke det», smilte doktor Proktor. «Dette er nemlig de siste dråpene som finnes av Raspas tidssåpe, og nå som Raspa er borte, er det ingen som har formelen for hvordan man kan lage mer.»

«Men det vi *kan* lage mer av, er risengrynsgrøt!» sa Juliette og satte gryta midt på bordet. «Sett i gang, så ser vi om vi greier å tømme denne!»

Dermed kastet de seg over Juliettes risengrynsgrøt. For det er bare én ting Lise og Bulle liker bedre enn Juliettes risengrynsgrøt, og det er doktor Proktors karamellpudding. Bulle likte nå

forresten alt med karamellsmak, det var derfor han bestandig hadde en flaske karamellsaus i lomma. Moren hans var nemlig ikke akkurat en mesterkokk, så når han og søsteren spiste middag, hadde Bulle lært seg til å distrahere moren (for eksempel ved å rope: «se, en sjubeint edderkopp!») og så være kjemperask til å gi middagsmaten sin en liten sprut fra karamellsausflasken. Selv om det skal sies at fiskepinner med karamellsaus smaker litt rart, og ertesuppe med karamellsaus enda rarere.

Men nå var de i kjøkkenet til Juliette og doktor Proktor. Og mens de slafset og mmm-et fortalte Juliette Margarin en fortelling om hvordan de hadde feiret jul i den rike familien hennes i Frankrike i et stort, kaldt slott, med and til middag og mange tjenere, men ingen venner eller slektninger.

«Hos oss var det omvendt», sa doktor Proktor, reiste seg og skrudde på radioen.

«Foreldrene mine hadde et bitte lite, varmt hus med ingen tjenere, men masse slektninger når det var julaften. Vi var så mange at huset holdt på å sprenges, vi tøyte ut gjennom vinduer og dører.» Han hadde funnet radiostasjonen med Ønskekonserten, der kjenninger, kjærester, kusiner, kompiser, klassevenninner og kolleger sendte hverandre julehilsninger og ønskemelodier. «Alle var oppfinnere og alle snakket i munnen på hverandre om det nyeste vi hadde funnet opp», sa Proktor.

«Vi spiste noe nytt som mor og bestemor hadde funnet opp og ga hverandre selvoppfunne ting i julepresang.»

«Som hva da?» spurte Bulle mellom munnfullene.

«Å, det kunne være muskelhansker som gjorde at du kunne måke tonnevis av snø uten å bli sliten. Eller ski du ikke kunne falle med. Men som regel var det bare ting som eksploderte på morsomme måter. Og så var det jo det året tante Inga hadde funnet opp en konfekteske hvor alle bitene snakket når du åpnet esken. De bablet i munnen på hverandre om hvor deilige de var helt til de alle til slutt pep i kor: ‘ta meg, ta meg!’»

«Ho-ho!» ropte Bulle. «Og dere hadde julenisse?»

Proktor så litt ut i luften før han svarte. «Far pleide å gå ut og si at han måtte hjelpe julenissen. Og en stund senere kom julenissen innom med noen gaver, sa han hadde mye å rekke og forsvant like fort som han hadde kommet.»

«Det er akkurat slik pappa gjør det hjemme hos oss!» sa Lise. «Men jeg ser på skoene at det bare er pappa som har kledt seg ut.»

«Hva med deg, Viktor?» spurte Juliette. «Skjønte du at det var faren din da han hvert år kom tilbake like etter at julenissen var dratt igjen?»

«Nei», sa doktor Proktor fjernt og kikket ut av vinduet. «Far kom aldri hjem før veldig sent. Det var nemlig en stor og viktig jobb å hjelpe julenissen.»

«Ha-ha», sa Bulle tørt.

«Den julaftenen der høres i hvert fall litt morsommere ut enn hjemme hos meg», sa Lise. «I familien vår gir vi hverandre bare fornuftige gaver. Ny skolesekk og penger til medlemskontingent til korpset og sånn. Pappa passer på at vi går riktig

vei rundt juletreet, og når vi åpner presangene, samler mamma inn innpakkingspapiret og stryker det slik at det kan brukes neste år. Og hun samler inn kortene og skriver på hvor mye hun tror presangene kostet slik at vi til neste jul kan gi dem en presang som koster sånn cirka det samme.»

«En grundig mor», sa Proktor.

Lise lo. «I fjor fikk jeg en liten presang pakket inn i vanlig skrivepapir, det var til og med brukt, det var skrift på det. På kortet stod det bare FRA JULENISSEN. Det var en snøkule, du vet en sånn glasskule som du rister på, og så snør det.»

«Ja visst vet jeg det», sa Proktor. «Det var nemlig min tippoldefar som fant opp de glasskulene.»

«Uansett, mamma var så irritert fordi nå aner hun ikke hvem vi må gi en lignende presang til i år! Og jeg ville ikke fortelle henne at det selvfølgelig bare er én person vi kjenner som finner på å pakke inn en gave sånn!»

Juliette og Lise kikket på den lille, rødhårete som tilsynelatende ikke hørte etter, men lot som han spilte trompet mens han plystret til trompetsoloen på «Glade jul» som strømmet ut av radioen.

«Har han sagt at det var fra ham?» spurte doktor Proktor.

Lise ristet på hodet.

Proktor klødde seg i skjegget. «Da kan du jo ikke utelukke at den var fra julenissen.»

«Hallo!» stønnet Lise. «Julenissen? Jeg er ikke to år!»

«Så du tror ikke på julenissen?»

«Nei! Gjør du?»

«Næææi.» Doktor Proktor dro på det. «Jeg tror ikke på julenissen. Jeg vet ...»

Juliette kremtet hardt.

«Du vet hva?» spurte Lise.

«Jeg ... eh, vet ...» sa Proktor og kikket bort på Juliette som så advarende på ham.

«La meg si det sånn», sa Proktor. «Jeg vet at de siste årene har det blitt stadig færre som tror på julenissen fordi julenissen er blitt glemt i all gavekjøpingen vi driver med. Nå tror folk mer på juletilbudene fra herr Thranes varemagasin enn de tror på julenissen. Herr Thrane tjener seg rikere for hver jul som går, mens julenissen, stakkar, han og de små, enkle gavene hans er det ingen som har bruk for lenger.»

«Nå fikk du det til å høres ut som julenissen finnes», lo Lise.

«Jeg ...» begynte Proktor, men Juliette avbrøt ham med et bestemt kremt.

«Fortell heller hvordan dere pleier å feire jul, Bulle», sa hun.

Bulle lagde bare noen underlige, underjordiske ulyder før han fikk svelget ned nok risengrynsgrøt til at han kunne snakke. «Kom alltid an på om

mamma hadde kjæreste. Hvis hun hadde, fikk jeg og søsteren min dra til bestefar da han levde. Og da leste han for oss.»

«Fra juleevangeliet, da?»

«Nei», sa Bulle og forsynte seg med mer grøt.

«Fra 'Dyr Du Skulle Ønske Ikke Fanten'.»

«Hm. Høres koselig ut.»

«Kjempekoselig», sa Bulle og stappet i seg.

«Visste dere for eksempel hvorfor man i New York begynte å bygge skyskrapere med butikker i de første etasjene og leiligheter lenger opp?»

De andre bare så på ham.

«Vampyr sjiraffer», sa Bulle.

«Neeei», sa Juliette og lente seg frem over bordet. «Fortell.»

«Det er ikke stort å fortelle», sa Bulle. «Bare at vampyr sjiraffer har noen aldeles fæle vampyrtenner som de biter med og så suger de blod og øl sånn ...» Det lød en surklende lyd da han slurpet i seg risengrynsgrøten på skjeen.

«Æsj!» sa Lise.

«Men heldigvis kommer de bare ut på natta», sa Bulle. «Da stabber de rundt i mørket i byens gater på lange, tynne bein. De er så høye og beina så tynne at bilene bare kjører der under dem og de fleste bilistene legger ikke engang merke til dem. Og vampyr sjiraffen bryr seg ikke om biler, den er nemlig på jakt etter øl og blod. Og det er derfor det

er så fint at den har en sånn lang sjiraffhals. Fint for den, altså. Ikke fint for oss. For med de beina og den halsen rekker den opp til tredje etasje, minst. Så hvis du liker å sove med åpent vindu ...» Bulle viftet med skjeen så grøten føyk, «... så bør du helst ikke ha soverommet eller kjøleskapet ditt lavere enn fjerde etasje.»

«Mon Dieu!» hvisket Juliette mens Proktor klukklo ved siden av henne.

«Men enda verre har de det i Nordre Terrortorturium i Australia», sa Bulle og sperret øynene opp, «det mest avsidesliggende, skumleste stedet på denne jordkloden ...»

«Bulle!» ropte Lise.

Juliette løftet et øyebryn og så på henne.

«Men han finner bare på!» stønnet Lise.

«Hva så?» sa Juliette. «Fortsett, mon ami.»

«Flyvende hunder», sa Bulle og strakte armene ut fra siden. «Schwæære bissevover med flaggermusvinger. Ved solnedgang kommer de flyvende ut fra hulene sine i flokker så store at de formørker hele himmelen. For hundre år siden begynte de å trekke inn mot tettsteder og byer, og ifølge bestefar ble de den verste dyreplagen siden tse-tse-elefanten herjet på det afrikanske kontinentet.»

Juliette la hånden forskrekket foran munnen: «*Mais non!* Og de flyvende hundene sugde altså blod av mennesker?»

«Blod?» sa Bulle og rynket pannen. «Hvorfor i all verden skulle de det? Vi snakker om *hunder*. De dreit!»

«Eh ... *dreit?*» spurte Juliette og snudde seg mot doktor Proktor. «Hva betyr det på fransk, Viktor?»

«Jeg skal forklare etterpå, kjære.»

«Det bare ramla ned», sa Bulle og la hendene på

hodet. «Folk fikk det i håret, i hatten, på blanke skallen, i hager, på tak, terrasser og svømmebaseng. Og dette var jo ikke bikkjer som hadde eiere med sånne små plastposer som plukka opp etter dem. Dritten lå metertjukk enkelte steder. Brun, rennende gørr som folk sklei, vassa og noen ganger drukna i. Og for en stank! Er det noen som skal ha mer risengrynsgrot, forresten?»

«Nei takk», sa de tre andre i kor og så på mens Bulle helte resten av den hvite, rennende gørra ned på tallerkenen sin.

«Så det ble skuddpremie på de flyvende hundene», sa Bulle. «Det var rett og slett for mange av dem. Australierne liker jo å grille i hagen, så ved solnedgang fyrte de opp grillen, skøyt rett opp i lufta og – boms! – der lå det en fersk, ferdig hundebiff på grillen. De spiste dem gjerne med brød og sennep og ketsjup, og ifølge bestefar var det slik uttrykket *hot dog* oppstod. Apropos ketsjup ...» Bulle tok flasken med karamellsaus ut av lomma, så på grøten på tallerkenen.

«Dårlig idé», sa Lise.

«Enig», sa Bulle og puttet karamellsausflasken tilbake i lomma. «Uansett, bestefar dro til Australia for å skrive om de flyvende hundene i DDSØIF.»

«DDSØIF?» spurte Juliette.

«Dyr Du Skulle Ønske Ikke Fantes», sa Lise og doktor Proktor i kor.

«Og en kveld bestefar var på grillfest, så deisa det noe annet ned på grillen», sa Bulle. «De hadde skutt en flyvende bukk av et eller annet slag, horn og greier!»

Lise slo seg for pannen. «Bulle, du lyver!»

«Ei om jeg gjør!» sa Bulle.

«Jaså!» Lise satte hendene i siden. «Kan du gå hjem og hente den boka til bestefaren din og vise meg den flyvende bukken, da?»

«Selvfølgelig ikke.»

«Hah! Fordi du lyver!»

«Så, så, barn», sa doktor Proktor, men Bulle hadde allerede hoppet opp på bordet.

«Den er ikke i boka fordi en bukk med så mørt kjøtt ikke er et dyr du skulle ønske ikke fantes», ropte Bulle. «Men tvert om et dyr du er glad finnes fordi det er den beste søndagssteiken du kan tenke deg.»

«Godt sagt, Bulle», sa doktor Proktor. «Så godt sagt at du som premie skal få lov til å ta oppvasken.»

«Oppv...? Premie?»

«Ja. Og du må gjerne spørre bestevennen din om hun vil hjelpe til å tørke.»

Bulle stønnet, lukket øynene og det rødhårete hodet og de korte armene dinglet ned. Så løftet han hodet igjen. Åpnet ett øye. Det fant Lise. «Duuu, Liiise ...?»

«Ja da!» sa hun, og rev irritert av seg servietten. «Jeg skal hjelpe deg.» Hun begynte å samle sammen tallerkener.

Bulle hoppet ned ved siden av henne og slo armene rundt bestevennen sin. «Du er så snill, du, Lise!»

«Ja, og du vet bestandig å utnytte det!» sa hun og dasket ham i hodet, men ikke så hardt, og det spørs om hun ikke smilte litt også. For om Lise skulle være ærlig – og det var hun nesten bestandig – var det et par ting hun var mer glad i enn karamellpudding, likevel, og én av dem var Bulle.

Bulle og Lise vasket opp mens Juliette og doktor Proktor drakk kaffe ved kjøkkenbordet og nynet til Ønskekonserteren på radio. Og Lise fortalte at til jul ønsket hun seg en bedre verden hvor fattige barn hadde det litt bedre, og så ikke Bulle som stod bak henne og skar grimaser og gjespet så høyt han klarte. Og Bulle forklarte at han ønsket seg litt tidssåpe så han kunne dra til Den Røde Mølle i Paris i 1922 og se danserinnene danse cancan på scenen.

«Jeg eelsker cancan-danserinner», sa Bulle med lukkede øyne og så ikke Lise som lagde grimaser og hareører bak ryggen hans. Og i det samme ble de alle fire stille fordi stemmen på radioen hadde sagt navnet til doktor Proktor.

«... Viktor Proktor ville gi denne sangen til sin kjæreste Juliette Margarin og ønsker alle i Kanonveien, også Lise og Bulle, en riktig god jull!»

Og dermed lød toner fra et toraders trekkspill, og en dame begynte å synge på fransk.

«Edith Piaf!» lo Juliette.

«Hva synger hun om?» spurte Lise.

«Noe som er romantisk og litt trist på midten», sa Juliette. «Men hør, nå blir den lystig!»

Og så danset doktor Proktor med Juliette, og Lise spurte om Bulle ville danse også, og han sa greit, men bare om de danset cancan. Dermed stilte Lise og Bulle seg ved siden av hverandre, satte hoftefeste og sparket beina opp i lufta så høyt de kunne mens de ropte: «Cancan!»

«DETTE ER EN EKSTRA NYHETSSENDING! KONGEN HAR I DAG SOLGT JULA TIL HERR THRANE!»

Stemmen på radioen kom så brått og den neste setningen var så sjokkerende at doktor Proktor og Juliette skled midt i en piruett og Bulle og Lise falt bakover med hver sin fot i været.

«OG HERR THRANE OPPLYSER AT FRA OG MED NÅ BLIR DET STRENGT FORBUDT Å FEIRE JUL FOR DEM SOM IKKE HAR KJØPT GAVER FOR MINST 10 000 KRONER I ET AV HERR THRANES VAREMAGASIN.»